

OROL

CASOPIS PRE ZABAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roc. XI.

Turč. Sv. Martin, 30. septembra 1880.

Číslo 9.

Lalija.

Poveš od Vajanského.

(Pokračovanie.)

XI.

Anna bola šťastná, a vo svojom štastí zabudla na súboj a nestarala sa o jeho možný východ. Celý deň chodila so svietiacou sa tvárou po dome a zahrade. Všetky dumy a ťažké myšlienky, ktoré ju často trápievaly, zmizly bez stopy. Cítila v sebe jakúsi istotu, jarabé nádeje obletovaly jej hlavku jako pestré motýle čerstvo rozvinutú ružičku. V takomto nastrojení ducha našiel ju Záhajský. Bol bludý jako stena.

„Prišiel som k tebe,“ hovoril chvejúcim sa hlasom, „abych ťa prosil za odpustenie!“

Anna sa zľakla. „Bože môj, čože má uťah!“ zaseptala nevdojak.

„Som zlobák!“ prehovoril syplou a klesol na stoličku, „a čo je najhoršie, viem pred tebou!“

Nastala pauza, trapná pauza. Anna hľadela veľkými očami na Záhajského.

„Tvojho majetku, Anna, niet viac!“ zvolal Záhajský divým hlasom a pokrýval tvár rukami. Ťažké vzdychy šumely z jeho širokých prsů. Anna sa počala hlávka krútiť, nie tak nad smutným významom jeho reči, jako nad jeho zlomenou bytnosťou, ktorú vídala vždy vo vážnej, tichej hrdošti.

„Tu máš dáta,“ a tým vytiahol písma z vrecku, „ktorými mňa odovzdať môžeš súdu! Ja som premárnil tvoj rodičovský majetok do

posledného groša — svojho nemám — každý kľinček tohoto i krakovanského majetku patrí Abrahamovi Diamantovi! Rob, čo vieš! Znáš svoje postavenie, znáš všetko!“ v tom sa vyrútil von. Anna šla za ním. Dlho sa rozprávala s ním v jeho izbe.

Katastrofa nemohla vystať. Abraham Diamant žiadal prísne svoje požíčky, ktoré narástly v ohromné summy. Záhajského plány a nádeje rozbily sa: veľké kúpy, ktoré on sprostredkovať chcel, nestály sa skutočnosťou, burzovné špekulácie nedarily sa, a peniaz, jako sa gúľal predtým k nemu, zrazu počal sa od neho kotúľať. Čím viac upádal do peňažnej nehody, tým viac trafil pod sebou pôdu. Darmo hľadel udržovať vieru vo svoje nevyčerpatelné prostriedky tropením nesmyselného prepychu: pravda, horká pravda drala sa vždy viac na povrch. V nešťastnej chvíli siahol i po majetku Anny Bysterskej, vždy v nádeji, že sa vymaní z rumov: ale rumy sa sosypaly na jeho hlavu. Obrat sa stal náhlo.

Parák a Kaprossy navštívili Záhajského, a nevedeli sa prenadiť, keď sa dozvedeli, že Záhajský neprijíma hostov. Barunka Perlingová dala zastaviť kočiar svoj pred letohrádom a našla ho pustý a vymretý. Noci byly tiché, dni nudné.

Branský mal dlhý rozhovor so Záhajským; Boh zná, jaké reči padly medzi oboma mu-

žami. Na druhý deň odviezol kočiar Záhajskeho Annu k tetke na dedinu. Služobníctvo rozpustil Záhajský, šalokatre na dome kázal spustiť a žil zatvorene; vychádzal iba pod večer do vinice.

Anna žila u svárlivej tetky život biedny a mukoplňný. Na dni, prežité v Záhajskeho letohrade, upomínala sa jako na divný, ťažký sen. Tu v odlúčenosti od sveta zrastala a sílila sa jej láska ku Branskému, až sa premenila v bôľnu nárúživosť. Branský nepísal, neprichádzal — nedal o sebe vedieť, a už sa blížila jaseň.

Všetky nádeje vysumely zo srdca biednej devy a ona pohružila sa v prepast svojho nešťastia. Bez majetku, bez blízkych, bez súcitných ľudí žila jako rastlina nedvižný, suchý život.

A predsa bol to Branský, ktorý ju presadil zas nazpáť do hluchého života dedinského. Mal on k tomu svoje príčiny.

Branský hodil sa celou svojou energiou, aby zachoval, čo sa dalo z majetku Anny. Jeho námahy boli marné. Čím diaľ zvažoval záležitosti Bysterskej pozostalosti, tým viac presvedčil sa, že je vec celkom ztratená.

Žulinský mal pravdu; ani on nebol stvorený za reorganizátora krajov našich. Jako sa aj silil k práci, všetko čo vykonal, nebolo zdarné. Aktá a jích prach zarážal mu dych — nezdary ho hlboko zarmútily: konečne sa rozhorčil, zažakoval za úrad a tašiel do cudzozemska, zotaviť sa od administratívnej neresti. Po ňom dostal sa úrad do rúk provisorých, do rúk rodiny Masloňovskej. Tak smutno skončila sa aera Žulinského, na ktorú chudák Branský staval veľkolepé plány pre svoj ľud. Branský ale neochabel. Zase sa hodil na svoje reformatorské pole a pracoval plnou parou. Jeho činnosť rozprestierala sa až na Krakovany, aby aspoň niečo zachránil a zachoval pred pekelnými drapami úžery a záhubným neporiadkom. Zle to išlo, ťažkosťi boli neprekonateľné. Branského sily riasťly s odporom. Masloň mu vyhýbal; mrzela ho tá požička, ktorú mu móhol Branský hockedy vrátiť, a to nemálo ulahčovalo agitáciu Branského.

Anna medzitým nyla v bôli a beznádejnosti. Posledná schôdzka s Branským vzdvihla ju do šťastnej sféry, aby ju nasledujúce udalosti tým hlbšie nazpáť uvrhly.

Jaseň rozložila svoj sychravý dvor po kraji. Žlté listie padalo zo stromov malej zahrádky, po ktorej sa Anna prechádzala spešným krokom, zahalená v teplý ručník, tak že len vrchná čiastka tváre vykúkala zo šedých záhybov. Chodila pružno, jakoby chôdzou premáhala trudné myšlienky. Oblok na nízkom domku sa otvoril.

„Poď do chyže, Anna, prestydneš sa,“ volala oblokom tetka, v ruke držiac modlitebnú knižku. Anna nepočula. Tetka zavrela nevrlo oblok. Vektor podúval od severa a smutne šumel v žltých listoch živého plota. Od silnice bolo počuť dupot koňský. V dedine je všetko nové a hodné pozornosti. Anna pribehla k plotu, stala na prsty a hľadela v ústrety koňmo prichádzajúcemu mužovi. Tu zmeravela od ľaku a prekvapenia. Na koni sedel Branský!

Privítali ho ticho. Tetka sa žalovala na reuma a drahotu, Anna bola bladá a nemluvná. Po čaji sa tetka utiahla spať, Branský použil okamžik samoty, aby vzal Annu za ruku.

„Viac času prebehlo od nášho posledného rozhovoru, ktorý ma neobral o nádej! Mnoho sa premenilo odtedy. Doušam vám samé smutné chýry! Váš ujec padol, hlboko padol do prepasti, ponad ktorou stvoril svoje veterné zámky. Vy ste šťastne prebrdla cez všetky nebezpečenstvá.“

„S tým doložením, že z bohatej dedičky zostalo chudobné dievča, ktoré možno cez mesiace zabudnúť!“ doložila Anna.

„A ktoré je tomu človeku, ktorý si ho vážil za bohatstva, ešte milšie, ešte drahšie!“

„Nehovorte v hádkach! Verte mi, dosť bolo toho utrpenia! Keby ste vedeli, jako sa mňa bôľne dotklo, keď som vás videla jachať silnicou k našemu domku! Čo ste prišli? Možno, žeby boli už dosť skoro zacelely moje rany — a vy upomínate ma opäť na život, na časy, ktoré ma tak biednou urobily! Nevieť, či je to slachetné! Čo môžete očakávať odo mňa?“

„Nádejem sa, že ste pocítili aspoň tien toho citu, ktorý mňa k vám púta a pútať bude do hrobu!“

Anna sa podivno zasmiala trpkým, polo-múteným smiechom. V Branskom srdce krvácalo nad týmto nevyzkúmateľným smiechom.

„Len rovní ľudia môžu mať rovné city. My, pane Branský, nie sme viac rovní. Ja som mala rodinu vysoko stojacú v spoločnosti ľudskej — a ona premenila sa na bedára prečinami obťažného. Ja som mala majetok — a ten sa rozplynul v nič! Nie sme viac rovní, ale táto minulosť moja posiluje ma, aby som neprijímala veľkodušných obetí a darov! Urážate ma, jestli ma držíte za takú chytrú k prijímaniu almužny!“

Branský bol celý zarmútený. Po ceste rojily sa mu veľkolepé myšlienky, s jakými prekvapí a podmaní si túto tvrdú hlávku. Teraz ale vystaly myšlienky, a on sedel v hnevnom rozochvení, nemohúc nájsť slov. Anna bola krásna, jako socha, ale i tak studená. Teraz nevolala: „Branský, veď vy mňa milujete,“ jako v onnej blaženej chvíli, a predsa mohla byť o tom presvedčená. „Táto pýcha vaša,“ počal po nejakej chvíli Branský, „nie je na mieste, jestli som dobre pochopil vás vtedy, keď sa mi z úst vymklo vyznanie mojej lásky! Áno, lásky, slečna Anna, hovorím otvorene a priamo jako muž čestný! Jestli som sa mýlil, a vaša blažená tvár, váš plač, váš útek mali inší mne nepriaznivý smysel — teda odpusťte — jedno pokynutie vašej milej bielej ruky postačí, osvobodíť vás od mojej dotieravosti! A na ten prípad i vaša studená pýcha bude mý dôkazom vášho vysokého smýšľania! Hovorme otvorene! Nechajte nepravdivé pocity — ony sa často stanú pravdivými, keď jich pestujeme urputne! Povedzte čistú pravdu, ja ju znesiem, bárs by ona podkopala všetko šťastie môjho života!“

„Čo môže znamenať slza? Zmatok zahanbenia leho bôh! Vyberajte si! Čo môže znamenať rýchly útek? Ci mu treba vysvetlenia?“

„Utekáme radi od predmetu, ktorý nás desí, lebo ktorý nám je odporný.“

„Alebo lahostajný!“ doložila Anna a ztisla zuby, aby zamedzila prúd slz, ktorý sa mocne tiskal do jej očí.

Branský stal. „Dobrá noc!“ povedal tichým hlasom a podal Anne ruku. Cítil, že je tá ruka ladovito studená! Odobral sa do svojej izby. Tam ho ale všetko tiesnilo, zdalo sa mu, že tie steny rúta sa na jeho hlavu. Nemôhol, nechcel veriť na svoje nešťastie. V dome panovala hrobová tichosť. Dvere jeho chyže viedly do zahrady. On zhasol sviečku a vybral sa do zahrady. Studený vetor chladil jeho rozpálenú tvár. Prejdúc sa pár ráz po zahrade, zbadal, že sa v krajnom obluku sviatí. Tichým krokom ubieral sa k svetlu. Oblok bol zastretý bielou rúskou, ktorá dopúšťala, aby rozoznal siluetu ženskej v chýži. Dobré poznal postavu Amy. Zrazu sa oblok zatmel — dnu zhasli sviečku — a štrngot otvárajúceho obluka došiel do jeho ucha. On sa uchýlil k stene, po ktorej sa tiahol vinič, neďávno obratý zo svojho sladkého ovocia. Oblok sa tíske otvoril, a vonkú hlávka Anny s rozpustenými kaderami vykukla von. Branský bol tak blízko, že počul skoro každé dýchnutie, ona ho ale nemohla zbadat pre tmu. Po nebi plávaly temné oblaky a nedovoľovali hviezdám osvecovať zem.

Jako trpol, byť tak blízko, nepozorovaným svedkom desnej samoty! Dych sa v ňom tajil, údy mrávaly. Z úst dievčata zasumel šepot, neistý, málo srozumiteľný!

„Nechcem obete — ach, ale to bolí! Tma, tma, tma! A žiť! Začo žiť! Jeho som nevidela pre —“ zadul vetor a rozšveľil listie viniča okolo usú Branského. „Keď nemôžem žiť, budem žiť jeho myšlienkou! Nauka krásnych slov jeho dnmí mi dušou, a dnnieť bude večne! Dobru, krásu, citom za náš ľud! On junák smelý, borec za pravdu — ja ztrhané dieťa svetských rozkoší — a on mňa nenechal hodiť sa vyvrhelovi do ramien — tam bolo moje miesto! Ale tak bôľno odsotiť museť tak blízke šťastie! Šťastie! Oj šťastie! Ešte nenie neskoro! Snáď, snáď udusím v sebe cit pýchy, ach, jaká to pýcha! Pýchou to nazval, ale to nie pýcha, to sám osud, sama Božia vôľa! Prečo nyjem láskou v jeho neprítomnosti, a prečo zkamenie mi srdce, keď ku mne vraví! Ach, to srdce by aj chcelo vyliat city svoje horúce a hōlne, ale tie ústa nechcú, nemôžu, tá hlávka sa huri a zpiera

vzdoroviteľ! Poď, anjel môj! Poď do môjho náručia! Nik ťa nevychváti z týchto verných ramien! Bože, Bože!“

Ozval sa tichý plač. Na žlté listie viniča padaly hojuce slzy. Branský musel počuť jich šum. Belušká kontuška devy sa slabunko belčala. Branský podišiel k obloku, chytil rukama hlávku devy mocne, a horúci bozk pritlačil na jej rozpálenú tvár! Anna sa nezlakla — pohrúžená vo svojom nekonečnom bóli. Ztratila sebaпрítomnosť a jasné povedomie toho, čo sa dialo! Až keď opakoval Branský náruživé svoje celovanie, zpomätala

sa a jasny, zvonivý výkrik vyrazily jej prse. Branský držal mocne hlávku devy a zavrel jej ústa celovaním.

„Lalija moja, lalija bieloskvúca!“ Viac nemôhol prerieť! Krásny vrkoč padal mu cez plece, on cítil jeho dotýkanie. Anna ovinula ramená okolo hlavy milovaného muža. Jej plač ustúpil hlasitému smiechu, ale slzy predsa len tiekly. Branský zmorený sladkosťou lásky a nehy pustil hlávku dievčata. Ona zmizla jako blesk z obloka, ktorý zazvonil. Branského ruka našla už len studenú tablu.

(Dokončenie nasleduje.)

Večný žid.

(Svobodne z nemeckého.)

Na Karmel-hore z desnej rozpukliny
Vlečno sa ťahá, sťa nocou mátoha,
Starec Ahasver. Blízo dva tisíc liet,
Čo ma nepokoj na svedomie hlobe
Pre jednu hróznú, ktorú spáchal vihm.
Keď Ježiš tarchou križa vysilený
Na prah tamtoho sadnul odpočinúť,
Ahasver preč ho s okrikom odsotil,
Že sa mu slzy žiaľov vyronily....
V tom boží posol na zlatých perufach
Zjaví sa s prísnyim slovom k nečloveku:
„Tys poodychnuť neďal Bohsynovi
Pod tarchou križa v mľoby upadlému?
Nuž postrádaže pokoj na pokutu...
Túlaj sa svetom od rokov po roky....
Vrhaj sa mocou lačnej smrti v obeť
A ona síta poobíde teba! —“

Stalo sa. Už ťa neposedný zloduch
Sliedi bez stania a mučí, Ahasver;
Túlaš sa svetom zoškliven bez miera,
Bez hrany na hrob, kdebyš kosti složil.
Na Karmel-hore z desnej rozpukliny
Lezie starobou sklúčený Ahasver
S vlasom bieluškým sťa sneh na Mateja,
A čistiac z prachu odev dotrhaný
Hádže zmútené zraky dookola.
Nuž čože vidí? zčernelé kopone
A hnáty semtam rozmetané zemou.
I porve prvé, ta hodit o skaly,
Až smutae vankom vetra zacengaly:
„Toť bol môj otec!“ šepotal so žiaľom
A porval druhé, ba sedem odrazu
A všetky horou o skaliny hodil
Kričiac: „toť matka, toť ženy, toť deti....
Otec, mať, ženy, deti — všetko moji!
Jich smrť pobrala a mňa? nechce... nechce...
Oni prach, popol a ja vyvržené“

Túlam sa svetom v prezraľej starobe!...
Veruže strašná súdба na mňa ťahla! —
V rúmoch sa slávny ztratil Jeruzalem!...
Ja vraždil, klamal, prekínal Rimánov
A kliatba táto na mňa sa shrnula:
Hľadám, volám smrť a ona nečuje,
I nechce dať ma na túžbenný pokoj.
Zahynul i ten velikán sveta — Rím!...
Kolko tam ľudských životov vyhaslo!
A ja z strediska hroznej spusty jeho
Vyšiel som na svet živý, bez úrazu. — —
Z končiaru vrchu chmárou venčaného
Skočil som rovno do kotliny mora
Tak hlbokého, sťa výšava vrcha.
No mojím skokom rozochvené more
Von ma živého na breh vyhodilo. — —
Hľadím v hrtany Aetny pred výbuchom,
A v tom ma hromy divé zronia na dno,
Kde pachom syrký dusnej častovaný
Žil som pri mukách za deväť mesiacov,
Až ma na trosky vyvarená láva
Ta von živého na svet vychrlila. — —
Blčal les a ja vo striedku plameňov
Plával som sťa v lahodnom kúpeli:
Les až do stebľa strovilý plamene,
Ja zostal živý na ťaž sebe, svetu. — —
Vstúpil som v tajný spolok s ubijcami
A páchal radom verejne zločiny,
Chťiac slušne padnúť mečom po zákone
A tak završiť strašnú súdбу moju.
Na pyšných Brittov kydal som hanoreč,
Vysmieval Nemcov, sebecký to národ,
Lež táto hana na prázdno odznela
A hor' vztýčené Saracenov meče
Praskly na mojom čele zbrázdovanom.
Zúrila bitka na hroblavom poli
A ja sa rúcal vošlep proti strele;